

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Педагогічний факультет
Кафедра спеціальної освіти

АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ
МОВЛЕННЯ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Студентки I курсу 409 групи
Денної форми навчання
Напряму підготовки:
Спеціальна освіта
(логопедична реабілітація
в медичних установах)
Сичової Єлизавети Ігорівни
Керівник: професорка Лаврикова О.В
Підсумкова оцінка.
Національна шкала

Кількість балів _____
ECTS _____
Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Херсон 2021

ЗМІСТ

Вступ	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ.....	7
1.1 Історичний розвиток проблеми готовності та адаптації до навчання у школі.....	7
1.2 Закономірності розвитку дитини з мовленнєвими порушеннями.....	12
1.3 Прояви адаптації до навчання у школі дитини з порушеннями мовлення..	16
РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ.....	22
2.1 Експериментальне дослідження адаптації дітей з мовленнєвими порушеннями до навчання школі	23
2.2 Кількісний і якісний аналіз ефективності розробленої експериментальної методики	25
Висновок	30
Список використаних джерел	33
Додатки	36

ВСТУП

В даний час є велика кількість робіт, присвячених проблемі адаптації до школи дітей з порушеннями в розвитку. Труднощі прийняття нової соціальної ролі і входження в нову соціальну ситуацію обумовлені як причиною, що викликала ту чи іншу патологію, так і наслідком порушеного розвитку.

Більшість дослідників вказують на труднощі соціальної адаптації у дітей з порушенням інтелекту, психопатоподібними станами, затримкою психічного розвитку, дитячим церебральним паралічем, дефіцитарним розвитком, мовної патологією [2; 8; 13; 15; 16; 17 та ін.]. Причинами дезадаптації у дітей з проблемами в розвитку виступають як первинні, так і вторинні відхилення, а також несприятливі соціальні фактори (порушення батьківсько-дитячих відносин, неправильний стиль виховання та ін.).

Незважаючи на велику кількість робіт, присвячених вивченню адаптації дітей з порушеннями в розвитку, в багатьох з них розглядаються прояви дезадаптації, а не особливості самого адаптаційного процесу. Найчастіше в психологічній і педагогічній літературі описуються складності адаптації дітей з порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату, інтелекту і затримкою психічного розвитку. Робіт, пов'язаних з вивченням особливостей адаптації у дітей з мовною патологією, значно менше. В основному вони розкривають труднощі соціалізації у дітей з важкими порушеннями мови (моторна алалія, ринолалія, заїкання). В. А. Ковшиков [12], А.Н. Корнєв [14], Є.В. Мастюкова [17] відзначають, що у дітей з мовними розладами спостерігаються відхилення в психічному розвитку. Але існує і зворотня залежність. Так, Г. А. Волкова [5] виявила мовні особливості у дітей з психічної депривації. Тяжкість мовних порушень у дітей з депривації залежить від наявності і ступеня вираженості цереброорганіческою патології. Вік 6 - 7 років є кризовим для розвитку особистості (Л. С. Виготський [6], Д. Б. Ельконін [25]) і центральної нервової системи (Л. О. Бадалян [4]), сензитивним періодом для мовного розвитку (Л.І. Белякова Е.А. Дьякова [5]) і критичним для функціонування адаптаційних

механізмів (Захаров А.И. [10]). Виходячи з вище викладеного, ми можемо припустити, що існує взаємозв'язок між рівнем мовного розвитку і особливостями адаптації.

Успішність навчання дітей великою мірою визначається тим, наскільки готовими до цієї нової і складної діяльності прийшли вони до школи. Тому знайомлячись з кожною дитиною під час прийому її до школи, вчителі намагаються передбачити, як вона навчатиметься, які труднощі можуть виникнути у неї на цьому шляху. Проте, хоча з питання адаптованості дітей до шкільного навчання не так уже й мало психолого-педагогічних досліджень і навіть діагностичних розробок, через тривалу відсутність педагогічної служби в системі освіти практично вони не використовувалися.

Актуальність: на сучасному етапі розвитку педагогічної та психологічної думки у нашій країні однією з найбільш актуальних являється проблема адаптування дітей з особливостями розвитку до навчання у школі. Проблема психологічної готовності та адаптування до школи останнім часом стала дуже популярною серед дослідників різних спеціальностей. Психологи, логопеди, педагоги, фізіологи вивчають і обґрунтовують критерії адаптування до шкільного навчання, сперечаються про особливості розвитку і вік, з якого найдоцільніше починати навчання дітей в школі. Це і вплинуло на вибір теми нашої роботи: «Особливості адаптації дітей з порушеннями мовлення до навчання у школі».

Отже, **метою** нашої дипломної роботи є теоретичне обґрунтування особливостей адаптації дітей молодшого шкільного віку до навчання у школі та перевірка особливостей адаптування до навчання дітей молодшого шкільного віку експериментальним шляхом.

Об'єктом нашої дипломної роботи є адаптація до навчання у школі дітей молодшого шкільного віку.

Предмет: особливості адаптації до навчання у школі дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення.

Гіпотеза: ми припускаємо, що адаптація дітей з порушеннями мовлення при виявленні та впровадження своєчасних корекційних заходів буде більш успішною

Для того, щоб реалізувати мету дослідження нам необхідно розв'язати наступні **завдання:**

1. Проаналізувати педагогічну літературу по даній темі.
2. Розкрити закономірності розвитку дітей з мовленнєвими вадами.
3. Охарактеризувати прояви адаптованості дітей, що мають вади мовлення до шкільного навчання.
4. Дослідити проблему і перевірити особливості адаптації дітей з порушеннями мовлення до навчання у школі експериментальним шляхом.
5. Розробити та впровадити корекційно-розвиткову програму , яка направлена на розвиток пізнавальної, емоційно-вольової та комунікативної сфер дітей з порушеннями мовлення.
6. Провести констатуючий експеримент другого порядку щодо ефективності проведеної роботи.

База дослідження: загальноосвітня середня школа І-ІІІ ступенів №47 м.Херсон. В дослідженні прийняли участь 8 учнів, 6-7 років.

Методи дослідження: теоретичні - аналіз і узагальнення змісту психологічної, педагогічної, науково-методичної літератури, з проблеми дослідження; емпіричні - тестування, індивідуальні бесіди з дітьми,

узагальнення психолого-педагогічного досвіду; статистичні - якісний і кількісний аналіз результатів дослідження, метод математичної статистики.

Структура роботи: дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Список використаних джерел містить 35 найменування. Основний об'єм роботи складає 38 сторінок. Загальний об'єм роботи складає 57 сторінок, що включає 4 додатка.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ

1.1 Історичний розвиток проблеми готовності та адаптації до навчання у школі.

Готовність до навчання в школі на сучасному етапі розглядається в психології як комплексна характеристика дитини, в якій розкриваються рівні розвитку психологічних якостей, які є найбільш важливими передумовами для нормального формування навчальної діяльності та включення в нове соціальне середовище.

У психологічному словнику поняття «готовність до шкільного навчання» розглядається як сукупність морфо-фізіологічних особливостей дитини старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, забезпечуючи успішний перехід до організованого, систематичного навчання у школі.

В.С. Мухіна стверджує, що готовність до шкільного навчання це усвідомлення і бажання необхідності вчитися, які виникають в результаті соціального дозрівання дитини, появи у нього внутрішніх протиріч, які дають мотивацію до навчальної діяльності.

Д.Б. Ельконін вважає, що готовність дитини до навчання у закладах освіти передбачає засвоєння соціальних правил, тобто системи соціальних відносин між дитиною і дорослим [45,61]. Найбільш повно поняття «готовність до школи» дано у визначенні Л.А. Венгера, під якою він розумів певний набір знань і вмінь, в якому повинні бути присутнім всі інші елементи, хоча рівень їх розвитку може бути різний [9,61]. Складовими цього набору, перш за все, є мотивація, особистісна готовність, в яку входять «внутрішня позиція учня », волява і інтелектуальна готовність.

У своїх дослідженнях Т.А. Нежнова вказує, що нова соціальна позиція і відповідна їй діяльність розвиваються остільки, оскільки вони приймаються суб'єктом, тобто стають предметом його власних потреб і прагнень, змістом його «внутрішньої позиції» [30,61]. А.Н.Леонтьєв вважає безпосередньо рушійною силою розвитку дитини його реальну діяльність зі змінами у «внутрішньої позиції».

В останні роки все більшу увагу проблемі готовності до шкільного навчання приділяється за кордоном. В вирішенні цього питання, як зазначає Я. Йирасек, поєднуються теоретичні побудови, з одного боку, практичний досвід, з іншого [4, 72].

Особливість досліджень полягає в тому, що в центрі цієї проблеми стоять інтелектуальні можливості дітей. Це знаходить відображення в тестах, показуючи розвиток дитини в області мислення, пам'яті, сприйняття і інших психічних процесах. На думку С. Штребела, А.Керна, Я. Йирасека, поступаючи до школи дитина повинна володіти певними ознаками школяра: бути зрілим в розумовому, емоційному і соціальному відношеннях. До розумової області автори відносять здатність дитини до диференційованому сприйняттю, довільної уваги, аналітичного мислення і так далі. Під емоційною зрілістю вони розуміють емоційну стійкість і майже повна відсутність імпульсивних реакцій дитини. Соціальна зрілість пов'язується ними з потребою дитини в порозумінню з дітьми, зі здатністю підкорятися інтересам і прийнятим умовам дитячих груп, а так само зі здатністю взяти на себе соціальну роль школяра в суспільній ситуації шкільного навчання.

Крім тестових завдань автори пропонують в разі невідповідності дитини до школи забирати його звідти і шляхом численних тренувань доводити до потрібного рівня готовності.

Однак ця точка зору не єдина. Так, Д.П.Озубел пропонує, в випадку невідповідності дитини, змінити програму навчання в школі і тим самим

поступово вирівнювати розвиток всіх дітей. Потрібно відмітити, що, незважаючи на різноманітність позицій, у всіх перерахованих авторів є чимало спільного. Багато з авторів при вивченні готовності до навчання у закладах освіти користуються поняттям «шкільна зрілість», виходячи з помилкової концепції, згідно з якою виникнення цієї зрілості обумовлено в основному індивідуальними особливостями процесу спонтанного дозрівання вроджених задатків дитини і істотно не залежних від соціальних умов життя і виховання. У дусі цієї концепції основна увага приділяється розробці тестів, службовців діагностиці рівня шкільної зрілості дітей.

За даними Л.А. Венгера, В.В. Холмівської, Л.Л. Коломенського, Е.Е. Кравцової та інших в структурі психологічної готовності прийнято виділяти наступні компоненти: особистісна, інтелектуальна, соціально-психологічна, емоційно-вольова готовність [8,61].

Особистісна готовність, яка включає формування у дитини готовності до прийняття нової соціальної позиції - положення школяра, що має коло прав та обов'язків. У особистісну готовність входить визначення рівня розвитку мотиваційної сфери.

Інтелектуальна готовність дитини до школи. Даний компонент готовності передбачає наявність у дитини кругозору і розвиток пізнавальних процесів.

Соціально-психологічна готовність до шкільного навчання. Цей компонент включає в себе формування у дітей моральних і комунікативних здібностей.

Емоційно-вольова готовність вважається сформованою, якщо дитина ставить за мету, приймати рішення, намічати план, якщо дитина вміє ставити мету, приймати рішення, намічати план дій і приймати зусилля до його реалізації.

Роблячи порівняльний аналіз зарубіжних і вітчизняних досліджень, можна зробити висновок, що основна увага зарубіжних психологів направлено на створення тестів і набагато в менш го ступеня орієнтоване на теорію питання. У

роботах вітчизняних психологів міститься глибоке теоретичне дослідження проблеми готовності до школи.

Підготовка дітей до школи - завдання комплексне, охоплює всі сфери життя дитини. Психологічна готовність до школи - тільки один з аспектів цього завдання. Але всередині цього аспекту виділяються різні підходи:

1. Дослідження, спрямовані на формування у дітей шкільного віку певних змін і навичок, необхідних для навчання в школі.
2. Дослідження новоутворень і змін у психіці дитини.
3. Дослідження генезису окремих компонентів навчальної діяльності і виявлення шляхів їх формування.
4. Вивчення змін дитини свідомо підкоряти свої дії заданому при послідовному виконанні словесних вказівок дорослого. Це вміння пов'язується зі здатністю оволодіння загальним способом виконання словесних вказівок дорослого.

Готовність до школи в сучасних умовах розглядається, перш за все, як готовність до шкільного навчання або навчальної діяльності. Цей підхід обґрунтований поглядом на проблему з боку періодизації психічного розвитку дитини і зміни ведучих видів діяльності. На думку Е.Е. Кравцової, проблема психологічної готовності до навчання отримує свою конкретизацію, як проблема зміни ведучих типів діяльності, тобто це перехід від сюжетно-рольових ігор до навчальної діяльності. Такий підхід є актуальним і значним, але готовність до навчальної діяльності не охоплює повністю феномена готовності до школи [5, 62].

Л.І. Божович, ще в 60-і роки вказувала, що готовність до навчання в школі складається з певного рівня розвитку уявної діяльності, пізнавальних інтересів, готовності до довільної регуляції, своєї пізнавальної діяльності до соціальної позиції школяра. Аналогічні погляди розвивав і А.В. Запорожець.

Можна сказати, що за основу готовності до шкільного навчання береться якийсь базис розвитку, без якого дитина не може успішно вчитися в школі.

Фактично, роботи присвячені проявам адаптації до школи і спираються на положення, що навчання йде услід за розвитком, оскільки відомо, що не можна починати навчання в школі, якщо не досягнуто певного рівня мовного і психічного розвитку. Але разом з тим, в роботах Л. І. Божович, Д.Б.Ельконіна і інших представників школи Л.С. Виготського показано, що навчання стимулює розвиток, тобто підтверджується ідея Л.С. Виготського, що навчання йде попереду розвитку і веде його за собою, при цьому між навчанням і розвитком немає однозначної відповідності — «один крок в навчанні може означати сто кроків в розвитку», «навчання може дати розвитку більше, ніж те, що міститься в його безпосередніх результатах».

1.2 Закономірності розвитку дитини з мовленнєвими порушеннями

Особистість створюється, коли дитина починає розуміти себе частиною навколишнього його суспільства, розуміє власне «Я». Як правило, це відбувається в 3 роки. Формується пізнавальна, активна, емоційно-вольова сфера. Розвиток особистості дитини відбувається під впливом багатьох умов: сім'я, суспільне оточення, умови, в яких росте дитина, її виховання, індивідуальне і комунікативне середовище. В закладку «фундаменту» з метою формування індивідуальних якостей відіграє вплив сім'ї. На ранньому етапі формування маленька дитина відтворює поведінкові моделі власних батьків та інших рідних їй людей. Безпосередньо, в сім'ї кожен день виникають ситуації, виходячи з яких дитина формує під впливом виховних і навчальних заходів. Процес розвитку особистості вважається виключно індивідуальним, на нього впливають різні умови. Одним із значущих умов вважається спілкування і соціалізація, які в свою чергу тісно пов'язані з процесом розвитку мовлення.

Розвитку особистості дітей з різними вадами мовлення присвячений ряд робіт Л.С. Віготського, Т.А. Власової, В.І. Селіверстова, Р.Е. Льовіной та других. Согласно з їхніми дослідженнями дефекти розвитку мови - це загальне поняття, включає практично всі відхилення в мовленнєвому розвитку. Порушення мови можуть різною мірою торкатись тих або інші компоненти мови и психіки в цілому.

Наявність у дитини, будь-якого мовного дефекту не может не впливати на особистість и псіхіку. Грає значімість сутність дефекту, рівень его вираженості, емоційний стан дітей, его ставлення до власного мовного недоліку. Мовної дефект перешкоджає в спілкуванні, в здійсненні своїх життєвих проблем, задоволення власний потреб. А також наскільки адекватно звертають увагу на сформованому ситуацію дорослі. Прісутність негативних обставинних в результате різних переживань створюються такі емоції, як страх, невпевненість в собі, висока трівожність. Трівожність, як негативний фактор,

виявляє негативний вплив на усі формування особистості дітей : формується страх говорити, виникають труднощі з комунікацією, сором'язливість, боязкість, пасивність, зниження рівень домагань, неадекватна самооцінка, порушення настрою. На думку Р.Е. Льовіной, не існує мовного порушення самого по собі, воно завжди пов'язане з особистістю і психікою конкретного індивідуума з усіма властивими йому особливостями. Роль недоліків мови в розвитку і долю дитини залежить від природи дефекту, його ступеня, а також від того, як дитина ставиться до свого дефекту.

Проблемі становлення особистості дітей з дефектами мови приділяли увагу багато психологів і логопедів. Загальна риса особистості дітей з порушеннями мови, на їхню думку, полягає в тому, що мовний дефект створює змінене положення у всіх дітей незалежно від виду і ступеня дефекту: вони більш «інші» і саме ця «різниця» в певній мірі визначає їх подальший життєвий шлях. Відхилення в розвитку викликають, перш за все, порушення в області комунікації, мовного спілкування.

Л.А. Зайцева провела вивчення про вплив негативних факторів мікросередовища (будинок, дитячий садок) на заїкуватих дітей. У числі негативних умов виявилися: передражнювання дітей, покарання за неправильне мову, глузування, неправильний педагогічний підхід, недостатня допомога у формуванні мови і ін.

Н.А. Власова та ін. відзначають, що поглиблюються значимість фіксованої уваги на дефектної мови в заїкуватих. Ф.Г. Штоккерт, а потім М.І. Пайкин стверджували, що безпосередньо заїкання настає тільки з моменту фіксації на власному розладі. Якщо дитина що заїкається вперше зверне увагу на власну неправильну мову, цей період може вважатися критичним у формуванні заїкання: тільки тепер настає страх говорити, боязнь мови, що робить хворого асоціальним і змушує усамітнюватися. Чим більше уваги приділяється власним стражданню, тим воно гірше стає ». «С.С. Ляпидевский, С.І. Павлова

та ін. боязнь перед промовою (логофобии) визначають як «типовий симптом заїкання».

В.С. Кочергіна, провівши дослідження дитини із заїканням, зробила висновок про взаємовплив особистості і мовного недоліку з позиції психофізіології. Вона поділила дітей на категорії з урахуванням співвідношення їх індивідуальних якостей з мовним дефектом і періодом його появи. У першій категорії дітей неврівноважена поведінка з'явилося через мовного дефекту. У другій категорії дітей неврівноважена поведінка вважалось індивідуальною характерною рисою і збільшувалася з розвитком заїкання. У третій категорії дітей неврівноважена поведінка була виражена найбільш помітно і безпосередньо пов'язане з різними соматичними захворюваннями. Четверту категорію склали діти, у яких задовго до формування заїкання простежувалися риси важкого неврозу.

Вивчення В.А. Калягіна, і Т.С. Овчинниковой виявили, що у дитини з мовними порушеннями зразок нервово-психічного благополуччя нижче, ніж у здорових дітей. У дітей з алалією простежуються: невпевненість в собі, закритість, негативізм. Формування особистості стає загальмованим, так як відбувається обмеження використання мови, порушення комунікації та соціалізації.

Однак все ж можливо зменшити фіксацію в мовному розладі, тим самим уникнувши хворобливих наслідків для формування особистості. Цього можливо досягти під впливом відповідних умов: спокійна, доброзичлива атмосфера, своєчасна корекційна допомога в подоланні мовного недоліку, корекція емоційного стану дитини.

З іншого боку багато батьків, які мають дитину з порушенням мовлення, нерідко прагнуть спростити життя своєму чаду, передбачають його бажання, спілкуються з ним за допомогою жестів, тим самим шкодять дитині, знижуючи його мовну активність. Дитина добре відчуває «особливе» ставлення до себе з боку рідних і згодом перетворюється в маніпулятора, який «грає» на жалості і

доброту оточуючих його людей. Формується бездіяльність, слабкість характеру, пристосуванство.

Так само велике значення в розвитку особистості надає суспільство. В ході спілкування реалізується комунікативна роль мови. Але дитина з порушеннями в мові відчуває проблеми в вираженні власних ідей, емоцій, бажань. Він не в змозі підтримувати діалог, повноцінно контактувати з однолітками і дорослими. Це формує певні труднощі в здійсненні комунікативної діяльності, ускладнює процес адаптації в суспільстві, а зокрема в дитячому колективі, гальмує процес пізнання навколишнього світу і негативно впливає на соціально-особистісному, емоційному формуванні індивіда. Будь-яке мовне порушення ускладнює мовну взаємодію дитини з іншими людьми. Лев Семенович Виготський говорив, що «будь-який дефект, обмежуючи в спілкуванні з оточуючим світом, перешкоджає йому оволодіти культурою, соціальним досвідом людства».

Найчастіше дитина, що має мовні порушення стає предметом знущань і глузувань з боку своїх однолітків, що так само негативно впливає на його особистісному розвитку і формує додаткові психологічні труднощі. Знижується ініціативність у спілкуванні, збільшується конфліктність, закритість

1.3 Прояви адаптації до шкільного навчання у дітей з порушеннями мовлення

Вступ до школи – це черговий етап у житті дитини, який є абсолютно новим для неї і вона має бути до цього етапу підготовленою. На дитину покладаються не тільки нові права, а й обов'язки для того, щоб виконувати нову для себе діяльність. Школяр може розраховувати на похвалу вчителів і однокласників, але й сам зобов'язаний виконувати всі завдання, які дає вчитель на уроці, поводити себе відповідно до загальних шкільних правил незалежно від того, має вона бажання, чи ні. [33].

Навчання в школі не починається з нуля. Все розраховується на те, що дитина перейшовши в 1 клас має достатній обсяг знань і умінь а головне — розвинене сприймання і мислення, що дає можливість в системі спостерігати явища, що вивчаються, виділяти в них істотні ознаки, обдумувати і робити висновки. Це видвигає певні вимоги до рівня інтелектуального розвитку дитини, до яких належить: володіння планомірним сприйняттям, елементів теоретичного матеріалу, який вивчається, узагальнені форми мислення, основні логічні операції, запам'ятовування. Крім того, дитина повинна володіти початковим умінням планувати власну навчальну діяльність (увага до способу виконання навчальної діяльності, самоконтроль і т. д.).

Адаптація до школи, — яку б сторону ми б не розглядали, є підсумком всього психічного та мовного розвитку дитини і є результатом всього виховання та навчання в сім'ї і дитячому садку. Якості, необхідні для навчання в школі розвиваються не відразу. Це поступовий процес, який починається з народження. Необхідно зазначити важливість цих якостей, що формуються за допомогою таких дитячих видів діяльності, як гра, малювання, конструювання та ін. Бо саме в них вперше виникають суспільні мотиви поведінки, складається ієрархія мотивів, формування і удосконалення дій сприйняття і мислення, розвиток взаємини між дітьми. Звичайно, це не відбувається само по собі, а при постійному керуванні діяльністю дітей з боку дорослих, які передають

підростаючому поколінню досвід суспільної поведінки, повідомляють необхідні знання і виробляють навички [22].

Одним із критеріїв нормальної адаптованості дитини до навчання в школі це позитивне ставлення до шкільної діяльності, розуміння матеріалу, який пояснює вчитель, самостійність, зосередження уваги під час роботи над завданням, бажання виконувати обов'язки і доброзичливе ставлення до однокласників і вчителя. Усе це свідчить про належну ефективність процесу *адаптації до школи* — активного пристосування дитини до класу, вчителя, свого місця у школі [15].

Період соціально-психологічної адаптації триває від 10—18 днів до 1—3 місяців і супроводжується змінами емоційно-вольової сфери (зростання рівня тривожності, внутрішня напруженість, імпульсивність при взаємодії з дорослими тощо). Низький рівень адаптованості проявляється у негативному ставленні до шкільного навчання, поганому настрої, відсутності зацікавленості до навчальних занять, недбалому виконанні завдань, небажанні працювати самостійно. Це є проявами *шкільної дезадаптації дитини* — прояву психогенного формування особистості, що зумовлений особливостями її об'єктивного і суб'єктивного статусу в школі та сім'ї і може спричинити порушення навчальної діяльності в майбутньому [15].

Труднощі адаптації дитини обумовлені нерівномірним розвитком пізнання та довільної регуляції поведінки. Такі діти потребують особливої уваги та індивідуальної роботи з вчителем. Важко адаптуються також діти з слабо розвиненою дрібною моторикою. Частіше, вони відзначаються достатнім, навіть високим рівнем мовленнєво-мисленневих операцій, тому дорослі не відразу можуть помітити їх труднощі в оволодінні письмом (С. Ладивір).

Тому в роботі з молодшими школярами вчителі мають уважно аналізувати особливості розвитку, прогнозувати імовірні проблеми в навчанні, спрямовувати зусилля на розвиток їхніх знань, умінь і навичок, що максимально полегшило б адаптацію в шкільному середовищі [21].

За якими показниками визначається адаптованість дитини до навчання? Звісно, це не шкільні навички: читання, письмо, математичні дії, а ті передумови, завдяки яким ці навички успішно формуватимуться у процесі навчання. Одним з таких передумов є *загальний психічний розвиток*, що відповідає віковій нормі дитини: загальна обізнаність, тобто певному запасі знань і уявлень про навколишній світ, сформованість пізнавальних процесів, емоційно-вольовий розвиток, соціально-комунікативні навички. Усі ці сторони загального психічного розвитку досить тісно пов'язані і впливають одна на одну під час свого становлення [36]. Наприклад, у дитячому віці, коли активно відбувається процес інтелектуального розвитку, загальна обізнаність і формування когнітивних функцій, таких як пам'ять, увага, уява, мислення, мовлення, сприймання, знаходяться у прямій взаємодії, бо, з одного боку, всі ці функції розвиваються завдяки накопиченню досвіду дитиною, її ознайомленням з властивостями предметів і явищ навколишнього середовища, а з іншого — чим більше розвиваються пізнавальні функції, тим систематичніше і продуктивніше нагромаджується досвід [27].

Для оцінки рівня загального психічного розвитку дитини не такі вже й важливі якісь конкретні знання. Важливішим є те, як вона оперує тими знаннями, що отримує. Так, діти, які навчалися і виховувалися в сільській місцевості, можуть знати багато чого такого, чого не знають діти, які виростили в місті та навпаки. Але про їхню інтелектуальну готовність та адаптованість до навчання в школі визначається з того, як вони порівнюють відомі їм предмети, визначають в них схожість і відмінність, чи можуть вони знайти для групи предметів спільну ознаку і об'єднати їх, якимось назвавши.

Про достатній *інтелектуальний розвиток* дитини свідчить і її здатність орієнтуватися в змісті доступного для її віку сюжетного малюнка, оповідання, що проявляється в умінні пояснити дії персонажів, відповідати на поставлені питання, або побудувати самостійну розповідь з 2-3 коротких речень.. Тут можна зробити висновок і про мовний розвиток дитини: розвиток словникового запасу, узгодження слів у реченні, вживання різних частин мови, узгодженість

слів у реченні правильність вимови. Якщо привертають увагу якісь недоліки мовлення, то є підстави проконсультуватися з логопедом [21].

Дуже важливим для успішного навчання показником загального розвитку дитини є *рівень сформованості її сприймання*. Цей психічний процес є одним з провідних упродовж дошкільного дитинства та стає основою для формування наочно-образного, а згодом і словесно-логічного. У готової до шкільного навчання дитини сприймання вже добре розвинене. Вона легко оперує сенсорними еталонами: формою, величиною, кольором, що виявляється у вправному виконанні практичних завдань на об'єднання та розрізнення предметів за ознаками, складанні фігурок із частин (відома дидактична гра пазли). Саме завдяки добре розвиненому сприйманню створюються передумови для оволодіння навичками читання, адже, щоб навчитися читати, потрібно, насамперед, добре розрізняти зображення літер.

Не менш важливою для успішного навчання в школі є *дрібна моторика* рук дитини особливо у поєднанні із зоровим сприйманням, тобто зорово-моторна координація. Завдяки здатності відтворювати на письмі побачене вона може навчитися малювати, писати. Ця функція активно розвивається впродовж усього дошкільного дитинства. Починаючи з примітивних черкань та каракулів дво-трирічної дитини, а далі більш охайного штрихування та розфарбовування контурних зображень, виконання малюнків за власною задумкою. Про важливість *зорово-моторної координації* як показника готовності дитини до навчання свідчить те, що перевірка цієї функції включається майже в усі методики діагностики шкільної зрілості [16].

Надзвичайно важливою складовою готовності дітей до навчання є певний *рівень емоційно-вольової та соціальної зрілості*, який виявляється у довільності поведінки. На відміну від імпульсивних дій дітей раннього віку, які опосередковуються предметною ситуацією, недостатньо усвідомленим спонуканням, довільна дія — це дія, що керується свідомо прийнятою вимогою, правилом, або навпаки — відмова від дії теж відповідно до певних обставин.

Якщо зважити на те, що все шкільне життя дитини і, насамперед, процес навчання, є суцільним підпорядкуванням правилам, то стане зрозумілим, чому такі видатні дитячі психологи, як Л.А. Венгер, О.В.Запорожець, Л.І. Божович вважали, що саме соціальна зрілість — наріжний камінь готовності дитини до навчання. Довільність позначається і на якості пізнавальних процесів, які стають усвідомленими і підпорядкованими поставленим цілям. Наприклад, уважне слухання вчителя, вивчення віршу ставлення запитань, коли щось є незрозумілим [3].

Здатність до свідомої регуляції поведінки формується разом особистісним розвитком дитини протягом усього навчання в початковій ланці. Досягненням на цьому шляху напередодні вступу до школи є виникнення у неї позитивної шкільної мотивації до навчання, почуття дорослості та поява бажання виконувати серйозну і важливу справу — вчитися.

Під час знайомства з дитиною про достатність її соціальної зрілості та сформованість довільності свідчить уся її поведінка: стриманість, почуття дистанції щодо дорослих і водночас, готовність уважно слухати, відповідати на запитання. Про її здатність невдовзі приймати навчальні завдання свідчить те, як вона виконує під час діагностичного обстеження ігрові завдання, адже в них теж є правила. Якщо дитина вислуховує інструкцію, на якусь хвилинку робить паузу для роздумів, а потім послідовно виконує відповідні дії або звертається із запитанням, щоб уточнити незрозуміле, це — добрий знак, який свідчить, що вона вміє співпрацювати з дорослим. А саме це і потрібно у навчанні [9].

Навпаки, інфантильні, тобто недостатньо соціально розвинені діти, потрапивши в незвичне середовище, виявляють надмірну імпульсивність або боязкість, відсутність почуття дистанції: недоречне ставлення, постійне намагання щось розповісти, тоді, коли потрібно слухати вчителя. Для них виконання завдань, або дотримання певних правил є незначні. Це може призвести до серйозних проблем у подальшому навчанні дитини в школі.

Отже процес адаптованості до шкільного навчання багатокomпонентний процес. І недостатня сформованість може позначитися на рівні навчальної успішності дитини. Складніше стає тоді, коли неготовність визначається за багатьма показниками.

РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

2.1 Експериментальне дослідження адаптації дітей з мовленнєвими порушеннями до навчання у школі

Адаптація до школи – перебудова мотиваційної, пізнавальної, емоційно-вольової та соціальної сфер дитини. Під час вступу до школи повністю змінюються умови життя і діяльності дитини; учбова діяльність стає ведучою. Розклад шкільних занять потребує вищого, ніж в дошкільному дитинстві, рівня довільності поведінки. Необхідність підтримувати і налагоджувати взаєностосунки з однолітками і педагогами в ході спільної діяльності вимагає розвинених навиків спілкування. Особливої важливості набуває готовність до навчання у школі. Першокласники, які мають високий рівень спілкування, з розвинутою мовою, сформованими рівнями пізнавальної та мотиваційної сфер, умінням довільно-вольової регуляції поведінки, адаптуються до шкільних умов легко. Утруднення, що виникають унаслідок недостатньої готовності до школи, можуть бути причиною дезадаптації дитини. Нездатність до адекватної поведінки і невдачі в учбовій діяльності, закріплюючись, сприяють виникненню так званих шкільних неврозів.

Досліджуючи проблему та рівень адаптації до навчання у першокласників з порушеннями мовлення та використовуючи методики адаптування та визначення готовності дитини до навчання, ми дійшли висновку, що ця адаптованість визначається не обсягом навичок, знань та умінь, а тим, наскільки в дитини розвинута розумова діяльність, чи може вона систематизувати, аналізувати, узагальнювати, порівнювати, виражати це у зв'язному мовленні, наскільки у учня комунікативній компетенції, емоційно-вольової сфери. Саме ці вміння є підґрунтям для подальшого розумового розвитку і свідомого засвоєння знань.

Тому педагогічний колектив однієї школи м. Херсона (на базі якої проходило наше експериментальне дослідження) зупинився саме на

пропонованій та розробленій нами нижче структурі дослідження адаптації дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення до навчання у школі.

Дослідження проблеми адаптації дітей молодшого шкільного віку з мовленнєвими порушеннями до навчання у школі здійснювалось впродовж квітня 2021 року, відповідно визначених завдань та мети.

Була проведена підготовча робота: відділені діти на базі загальноосвітньої школі I-III ступенів № 47 м. Херсон. Було обрано 8 дітей віком 6-7 років. Діти були зараховані до перших класів. Експериментальна робота здійснювалась поступово і містила три етапи: констатувальний, формувальний та констатуючий експеримент другого порядку.

На етапі констатувального експерименту вирішувались наступні завдання:

- оцінювання за тестовою бесідою психосоціального стану;
- дослідження розумового і мовленнєвого розвитку.
- обстеження стану комунікативної адаптації дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення до навчання у школі;

Діагностичні завдання для перевірки загального розвитку дитини, її функціональної готовності до систематичного навчання та здатності до вивчення дисциплін відповідно до методичних рекомендації «Застосування діагностичних мінімумів в діяльності працівників психологічної служби» розроблено в рамках виконання наукового дослідження «Науково-методичні засади розроблення та впровадження алгоритмів, циклограм, діагностичних мінімумів діяльності працівників психологічної служби системи освіти» (номер державної реєстрації 0117U000162) за загальною редакцією В.Г. Панка.

Для виконання поставлених завдань ми використали такі методики:

- тестова бесіда, запропонованої С.А.Банковим визначення ступеня психосоціальної зрілості (Додаток 1);

- оцінка особливостей мовлення у системі особистісних відносин за Р.Еріксоном (Додаток 2);

- визначення рівня розумової працездатності за коректурними пробами визначення рівня логіки, уяви, мовлення, сприймання і пам'яті (Додаток 3).

2.2 Кількісний і якісний аналіз ефективності розробленої експериментальної методики

Оцінити результативність та ефективність розробленого комплексу діагностичних завдань для виявлення особливостей адаптації дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення до навчання у школі, можна тільки через ґрунтовну психологічну діагностику дитини. Тому по завершенню констатуючого експерименту нами був підведений підсумок експериментального дослідження.

В таблиці 1. представлені результати діагностування дітей молодшого шкільного віку констатуючого етапу експериментального дослідження за даними квітня 2021 року.

Таблиця 1.

Методики	Експериментальна група					
	Високий		Середній		Низький	
	%	Кіл-сть учнів	%	Кіл-сть учнів	%	Кіл-сть учнів
Орієнтування в навколишньому середовищі, запас знань, соціальна зрілість, ставлення до школи	12	1	38	3	50	4
Оцінка особливостей мовлення у системі особистісних відносин	12	1	38	3	50	4
Логіка , уява	12	1	63	5	25	2
Зорове сприйняття	0	0	50	4	50	4
Мислення, мовлення	12	1	38	3	50	4
Пам'ять	25	2	50	4	25	2
Образні уявлення	25	2	25	2	50	4

Формувальний етап експерименту .

Можна зробити висновок, що діти, які мають певні труднощі частіше за все стикаються з такими проблемами:

- мають складність в спілкуватися з дорослими та вчителем;
- проявляють великий рівень тривожності в момент спілкування та бояться відповідати на запитання , навіть коли знають відповіді;
- часто нервують, коли говорять;
- недостатню стійкість та концентрацію увагу;
- недостатній розвиток словесно-логічного мислення;
- недостатній обсяг вербальної пам'яті;
- недостатній розвиток самоконтролю за власним мовленням;
- порушення емоційно-вольової сфери

Згідно отриманих результатів проведеного дослідження можна зробити висновок, що переважна більшість дітей потребують додаткових занять на яких кваліфіковані психологи, педагоги та логопеди можуть допомогти позбутись негативних переживань , тривоги, порушень мовлення та допомогти в розвитку пізнавальної сфери.

Аналіз особливостей дітей дозволив виділити основні напрями корекційно-розвиткових занять: компенсація порушень мовленнєвого розвитку та створення умов для формування навичок вільної комунікації, розвиток пізнавальної активності, корекція емоційно-вольової сфери.

Основними завданнями корекційно-розвиткових занять є:

1. Визначення порушень мовленнєвого розвитку та механізмів їх виникнення.
2. Подолання виявлених порушень з урахуванням механізмів їх виникнення та з опорою на найбільш збережені компоненти мовленнєвої та пізнавальної діяльностей.
3. Попередження появи вторинних порушень мовленнєвого (дисграфії, дизорфографії та дислексії) та когнітивного розвитку.
4. Формування здатності здійснювати комунікацію в різних сферах спілкування з урахуванням мотивації, мети та соціальних норм поведінки.

Також робота включала наступні напрями: *вимова* (формування навичок звуковимови, розвиток фонематичного слуху; розвиток ритмічної та звукової

структури мови; розвиток аналізу і синтезу звукового складу слова); букварний період навчання (розвиток ритмічної та звукоскладової структури мови, формування навичок вимови та розвиток фонематичного сприймання); *навчання грамоти* : розвиток дрібних м'язів рук, уточнення та розвиток зорового сприймання учнів та ін.; робота над реченням: виділення речень із мовного потоку, практичне ознайомлення з реченням, знаходження його меж, членування на слова та інше, формування фонетичних уявлень; букварний період).

Корекційно – розвивальні програма складена за програмою Трофіменко Л.І., Куравська Л.С. для закладів загальної середньої освіти (для дітей з порушеннями мовлення, 1-4 класи) , яка розрахована на 34 заняття, 2 рази на тиждень. Та проводилася протягом квітня-травня 2021 року (Додаток 4).

Констатуючий експеримент другого порядку

Для з'ясування ефективності та результативності проведеної роботи, ми здійснили повторне дослідження пізнавальних процесів (пам'ять, мислення, увага, сприймання, уява), емоційно – вольової та мотиваційної сфери в 2021 навчальному році. Аналіз отриманих результатів дав змогу виявити, що в учнів з порушеннями мовлення значно збільшився рівень розвитку пізнавальної, мотиваційної та емоційно – вольової сфер.

Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати в цьому напрямі такі: правильна звуковимова; розрізнення на слух та за способом артикуляції голосних і приголосних звуків, твердих і м'яких приголосних; уміння створювати злиття твердого чи м'якого приголосного з усіма голосними звуками; поділяти слова на склади і в дво-, трискладових визначати наголошений; послідовно називати звуки в слові і будувати звукові модулі; добирати відповідники до поданих звукових моделей.

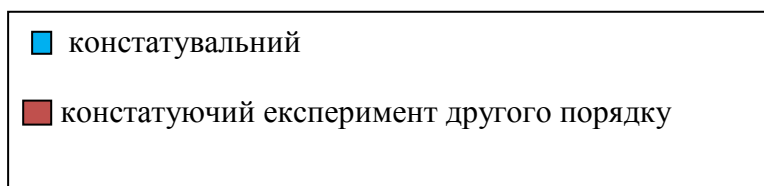
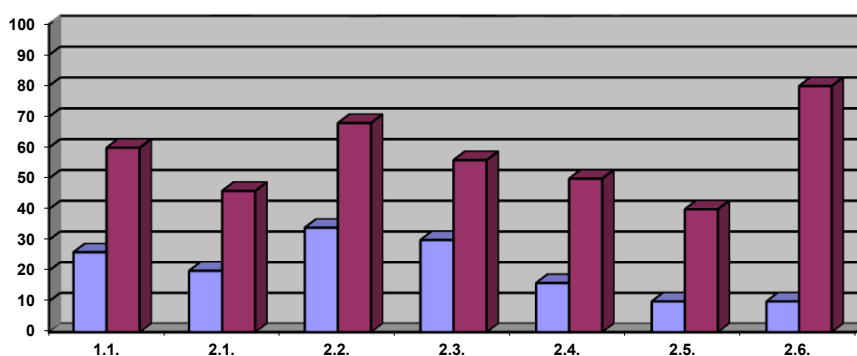
З дітьми експериментальної групи проводилися додаткові заняття, адже констатуюче діагностування визначило, які саме проблеми мають діти, які компоненти у них не сформувалися, щоб підняти адаптування до навчання на

все вищий рівень. Серед учнів що мають порушення мовлення було проведено повторне тестування, щоб з'ясувати їхній рівень сформованості особисто орієнтованої та пізнавальної сфер щодо до навчання у школі.

Результати повторного діагностування можна побачити у таблиці 2.

Методики	Експериментальна група					
	Високий		Середній		Низький	
	%	Кіл-сть учнів	%	Кіл-сть учнів	%	Кіл-сть учнів
Орієнтування в навколишньому середовищі, запас знань, соціальна зрілість, ставлення до школи	50	4	38	3	12	1
Оцінка особливостей мовлення у системі особистісних відносин	38	3	50	4	12	1
Логіка , уява	63	5	25	2	12	2
Зорове сприйняття	0	0	75	6	25	2
Мислення, мовлення	12	1	63	5	25	2
Пам'ять	50	4	38	3	12	1
Образні уявлення	38	3	50	4	12	1

Зміну результатів на краще можна побачити на діаграмі :

На діаграмі зображено результати зміни досягнень високого рівня та зовсім низьких результатів низького рівня, а це свідчить про ефективність використання проведених додаткових занять з дітьми молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення для адаптування до навчання .

ВИСНОВКИ

Проблема гармонійно розвиненої творчої особистості із самостійними життєвими орієнтаціями сьогодні універсальна для гуманітарних галузей української науки. Роль початкового навчання та виховання у процесі цілеспрямованого формування потенціалу підростаючого покоління, пошук оптимальних заходів та шляхів, які забезпечують успішну адаптацію дітей з порушеннями мовлення відіграють дуже важливу роль.

У нашій роботі ми намагалися дослідити проблеми адаптованості дітей молодшого шкільного віку в сучасній початковій школі та розглянути педагогічний передовий досвід з цієї проблеми. Для цього нами було розглянуто поняття адаптованості дітей до навчання у школі та складові цієї готовності, підібрані діагностичні методики, розроблена та впроваджена корекційно-розвиткова програма та апробовано на дітях що вступили у 1-й клас.

Розглянувши цю проблему, ми можемо прийти до висновку, що школі все ще належить вирішити питання про створення відповідних умов для навчання шестилітніх учнів з урахуванням психофізіологічних особливостей цього віку. Адже відомо, що вступ до школи — переломний момент у житті дитини, який пов'язаний з новим типом стосунків з оточуючими дорослими, новими формами діяльності, серед яких провідною стає навчальна. Це досить складний період у розвитку дитини, вона приступає до систематично організованого навчання, що повністю змінює її спосіб життя, статус, поведінку.

Згідно з гіпотезою нашого дослідження, успішна адаптація дітей з освітніми особливими потребами в загальноосвітньому закладі з можливостями своєчасної діагностики та корекційно-розвиткової роботи.

Тому, ми провели дослідження адаптації дітей та спроможності засвоєння дітьми з порушеннями мовлення навчальної програми, проводилось в Херсонській загальноосвітній школі I – III ступенів № 47 протягом квітня-травня 2021 року. У дослідженні брали участь учні 1 класу (8 учні). Для

виконання поставлених завдань ми використали такі методики: тестова бесіда, запропонованої С.А.Банковим визначення ступеня психосоціальної зрілості , оцінка особливостей мовлення у системі особистісних відносин за Р.Еріксоном, визначення рівня розумової працездатності за коректурними пробами визначення рівня логіки, уяви, мовлення, сприймання і пам'яті, корекційно – розвивальні програма складена за програмою Трофіменко Л.І., Куравська Л.С. для закладів загальної середньої освіти (для дітей з порушеннями мовлення, 1-4 класи) .

Зіставлення результатів дослідження дало змогу об'єктивно проаналізувати ефективність проведеної корекційно – розвиваючої роботи.

На констатуючому етапі експерименту, ми виявили, що всі 8 учні мають середній та низький рівень готовності до шкільного навчання. Другий етап експерименту, дав змогу визначити на якому рівні знаходиться розвиток пізнавальних процесів, емоційно-вольової та комунікативної сфер в дітей з порушеннями мовлення. Тому, для успішної адаптації та спроможності засвоєння дітьми з порушеннями мовлення навчальних програм, та проходження процесу соціалізації ми провели корекційно – розвивальну роботу, яка складена за програмою складена за програмою Трофіменко Л.І., Куравська Л.С. , для роботи з дітьми з порушеннями мовлення дітьми. Програма має на меті розвиток пізнавальної діяльності, емоційно – вольової сфери, моторики, удосконалення розумових операцій, узагальнення та комунікативних навичок у дітей з вадами мовлення в умовах шкільного навчання.

Для з'ясування ефективності та результативності проведеної роботи, ми здійснили повторне дослідження. Аналіз отриманих результатів дав змогу виявити, що в учнів з порушеннями мовлення значно збільшився рівень розвитку пізнавальної, комунікативної, емоційно – вольової та мотиваційної сфер.

Отже, аналіз отриманих результатів засвідчив позитивну динаміку ефективності розроблених методів та прийомів корекційно – розвиваючої роботи. Дані результати доводять гіпотезу нашого дослідження.

У результаті цього діти долучаються до всіх соціальних систем, структур, соціальних зв'язків, беруть активну участь в основних сферах життя і діяльності суспільства, готуються до повноцінного дорослого життя, самореалізації та розкриття як особистості.

Дана робота може допомогти керівникам шкіл, вчителям, батькам, вихователям в організації допомоги дітям дошкільного віку перед вступом до школи та під час навчання у першому класі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Авраменко Н.К. Підготовка дитини до школи. - М., 2004.- 148 с
2. Айзман Р. Сб. домаш. заданій для преодолення недорозвиття фонемат. сторони речи у ст. дошкільників / З.Е. Агранович; Худож. О.Р. Гофман . – СПб.: Детство-Пресс, 2004.– 213 с.
3. Упоряд. Максименко С.Д., Максименко К. С, Главник О.П Адаптація дитиня до школи — К.: Мікрос-СВС, 2003. — 100 с.
4. Божович Л.И. Обрані психологічні праці. - М., 2008. - 260 с. 6. Божович Л.И. Проблеми формування особи. - М., 2006. - 383 с. 7.
5. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. — М.: Просвещение, 1968. — 456 с.
6. Білан О.І., Партико Т.Б., Хома О.Є. Методичні рекомендації для діагностики шкільної зрілості дітей 6-7 років // Український освітній журнал. — 1994. — №1. — С.13-16.
7. Бугрименко Е.А., Венгер А.Л, К.Н. Поливанова, Сушкова Е.Ю. Готовність дітей до школи: Діагностика психічного розвитку і корекція його несприятливих варіантів.- М., 2007.- 276 с.
8. Венгер А.Л. Схема індивідуального обстеження дітей шкільного віку: для психологов-консультантів. — М.: МГУ, 1989. — 96 с.
9. Визель Т. Г. Логопедические упражнения на каждый день для выработки четкой речи. – М.: В.Секачев, 2005. – 16с.
10. Выготский Л.С. Мышление и речь // Собр. соч. Т.2. — М.: Педагогика, 1982. — С.136 — 248.
11. Галагузова Л.Н., Смирнова Е.О. Ступени общения: от года до семи лет.- М., 2004 - 157 с.
12. Гільбух Ю.З., Коробко С.Л., Кондратенко Л.О. Визначення психологічної готовності дитини до шкільного навчання // Початкова школа. — 1988. — №7. — С.5-18.
13. Жукова Н.С. Формирование устной речи. Учеб-метод, пособие. – М.: Соц.-полит. журн., 1994. – 96 с.

14. Коленчук Н.Н. Дитина з порушеннями мовленнєвого розвитку М., 2005г. – 35 с.
15. Лисина Н.И., Копчеля Г.И. Общение со взрослыми и психологическая подготовка детей к школе.- Кишинёв, 2004. - 167 с..
16. Основы логопедии: учебное пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Педагогика и психология (дошк.)» / Т. Б. Филичева, Н. А. Чевелева, Г. В. Чиркина. — М.: Просвещение, 1989. — 223 с.:
17. Логопедия в школе: практический опыт/ под редакцией Кукушина В.С. – М. Ростов-на Дону.2004г.
18. Лурия А.Р. Высшие корковые функции человека и их нарушения при локальных поражениях мозга. —2-е изд. — М., 1969.
19. Луньков А.И. Как помочь ребёнку в учёбе в школе и дома. -М., 2005.- 135с.
20. М'ясоїд П.А. Загальна психологія. К.: Вища школа., 2001. – 487 с.
21. Марцинковская Т.Д. Диагностика психического развития детей. — М.: Рипол, 1997. — 212 с.
22. Марченко Н. Формування навичок міркування у дітей 5 - 6-річного віку // Дошкільне виховання. — 2001. — № 2. — С. 18 - 20.
23. Матюхина М.В., Михальчик Т.С., Прокина Н.Ф. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. пособие для студентов пед. Ин-тов. по спец. № 2121 «Педагогика и методика нач. обучения» / М. В. Матюхина, Т. С. Михальчик, Н.Ф. Прокина и др.; Под ред. М. В. Гамезо и др.—М.: Просвещение, 1984.— с.143
24. Никашина Н.А. Работа по исправлению недостатков речи на школьных логопедических пунктах. — М., 1954.
25. Никашина Н.А. Речевое развитие учащихся массовой школы, обучающихся на логопедических пунктах. // Специальная школа, 1963, № 4.
26. Нежнова Т.А. Динамика «внутренней позиции» при переходе от дошкольного к школьному возрасту. - М., 2007.- 49 с.

27. Особенности психического развития детей 6-7-летнего возраста / Под редакцией Д.Б. Эльконина, А.Л. Венгера. — М., 1988. — 186 с.
28. Поваляева М. А. Справочник логопеда. — Ростов-на-Дону: «Феникс», 2001. — 448 с.
29. Понятийно-терминологический словарь логопеда / Под ред. В.И. Селиверстова. — М., 1997
30. Синьов, В. М. Коберник Г. М. Основи дефектології: Навчальний посібник для вузів. — К.: Вища школа, 1994. — 143 с.
31. Хрестоматия по логопедии. /Под ред. Л.С.Волковой. В.И.Селиверстова. — М., 1997. — т. 2.
32. Цияев В.Р. О проблеме психологической адаптации школьников // Психологическая наука и образование. — 1998. — № 3-4. — С.24-32.
33. Черемошкина Л.В. Развитие памяти детей./Популярное пособие для педагогов и родителей. - Ярославль, 2007.- 132 с
34. Швайко Г.С. Игры и игровые упражнения для развития речи. — М., 1988.
35. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность. Л.: Наука, 1974. — С.77–100

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

Орієнтування в навколишньому середовищі, запас знань, соціальна зрілість, ставлення до школи.

Мета: встановити контакт з дитиною; здійснити орієнтовне оцінювання загального розумового розвитку дитини, її уявлень про довкілля, рівня сформованості розумових операцій, розвитку зв'язного мовлення, ставлення до школи, соціальної зрілості.

Обладнання: бланк з переліком запитань.

Інструкція: «Зараз ми з тобою познайомимось. Я запитуватиму тебе про те, що ти вже добре знаєш, а ти відповідатимеш».

Хід дослідження:

Завдання 1. Соціальна сфера.

1. Назви своє прізвище, ім'я, по батькові.
2. Назви свою адресу.
3. Скільки тобі років?
4. Ким працює твоя мама?
5. Ким ти хочеш працювати, коли виростеш?
6. Чим ти любиш займатись у вільний час?

Завдання 2. Орієнтація в навколишньому середовищі.

1. Що робить водій, лікар, будівельник, учень?
2. Яка зараз пора року?
3. Яких тварин ти знаєш?

4. Хто більший: корова чи коза?
5. Чим відрізняються білка й кішка?
6. Якого кольору листя восени?

Завдання 3. Ставлення до школи.

1. Чи хочеш ти ходити до школи?
2. Що тобі здається гарним, цікавим у школі?
3. Як, по-твоєму, краще вчитися — удома чи в школі з учителькою?

Високий рівень	Повна відповідь без помилок	2 бали
Середній рівень	Відповідь неповна чи з помилками	1 бал
Низький рівень	Відповідь неправильна або немає відповіді	0 балів

Загальне оцінювання

Рівні	Завдання			Загальний рівень
	1	2	3	
Високий рівень	9-12	9-12	5-6	23-30
Середній рівень	4-8	4-8	2-4	10-20
Низький рівень	0-3	0-3	0-1	0-7

Оцінка особливостей мовлення у системі особистісних відносин

Детальну оцінку особливостей мовленнєвого розвитку дітей молодшого шкільного віку у системі особистісних відносин дозволяє проводити модифікована шкала Р.Еріксона. Її цінність полягає: у тому, що вона дозволяє описувати основні психологічні особливості проблем спілкування дітей, а також має певний прогностичний потенціал для визначення їхньої адаптації до навчання у школі.

Шкала була створена Р.Еріксоном спеціально для оцінки комунікативних відносин як дітей так і дорослих. Вона заснована на уявленнях про те, що основні проблеми та труднощі адаптації до навчання у школі лежать у діапазоні міжособистісних реакцій та відносинах однолітків.

Ствердження у шкалі сформульовані у позитивному та негативному планах по відношенню до себе . При позитивному оцінюванні позитивних пунктів та негативному на негативні пункти учень отримує 1 бал, за кожен пункт так, що максимально можливо набрати 24 бали і відповідає кількості пунктів шкали – 24.

Нами представлений варіант адаптованої методики (Мацько Л.Н., Калягін В.А, Сільверман Е.М., 1986), для вітчизняного контингенту, як показників, що виражають високу проблематичність у комунікативній сфері та рівня значимості для оточення. Шкала була переведена на нашу мову лінгвістами, після чого запропонована сучасним спеціалістам.

Інструкція: „Відповідайте та питання «так» і «ні».

Оцінка результатів: Підраховується сумарний бал у відповідності з ключем. За один балл приймається відповідь, що відповідає ключу.

Після виконаних завдань виконується обробка отриманих результатів та виконується поетапна експериментальна робота.

Перелік тверджень:

1. Моє мовлення справляє гарне враження.
2. Мені легко говорити чи спілкуватись майже з усіма.
3. Мені легко дивитися на слухачів, коли я говорю з ними.
4. Мені важко спілкуватися з моїм вчителем.
5. Одна навіть думка мене лякає, якщо треба говорити у суспільному місці.
6. Іноді мені буває: важко вимовляти деякі слова.
7. Коли я говорю, то не думаю, як це у мене виходить.
8. Я легко можу підтримати розмову.
9. Моє мовлення іноді збиває з пантелику моїх співрозмовників
10. Не люблю знайомити одну людину з іншою.
11. При обговоренні якої-небудь проблеми у класі я часто задаю питання.
12. Мені легко контролювати свій голос, коли я говорю.
13. Мені не важко говорити перед класом.
14. Моє мовлення не дозволяє мені робити те, що мені подобається.
15. Коли я говорю, то мене залюбки слухають.
16. Іноді мені не подобається як я виступаю.
17. Завжди, коли я говорю, то я відчуваю себе впевнено.
18. Я охоче спілкуюся лише з кількома товаришами.
19. Я краще промовчу ніж, буду спілкуватися.
20. Я часто нервую, коли говорю.
21. Мені важко спілкуватися при зустрічі з новими людьми.
22. Я завжди впевнений у своїх словах.
23. Я хотів би, щоб моє мовлення було б таке ж як і у інших.
24. Я часто не можу відповісти, навіть коли знаю відповідь на питання, так як боюся заговорити.

В результаті нам вдалося виділити пункти шкали, що відповідає трьом виділеним субшкалам, що відповідає певним проблемам:

- Мовлення – 1, 8, 9, 14, 15, 16, 19, 23;

- На спілкування – 2, 3, 4, 5, 10, 13, 18, 21;
- На впевненість – 6, 7, 11, 12, 17, 20, 22, 24;

Знання цих характеристик дозволяє здійснити направлену психотерапевтичну допомогу.

Логіка, уява.

Завдання 1. Елемент коректурних проб, взятий з посібника за ред. Л.Ф.Тихомирова, А.В.Басова «Розвиток логічного мислення дітей».

Мета: з'ясувати обсяг і розподіл, переключення уваги, наявність задатків логічного мислення, навичок лічби; здійснити оцінювання аналітичного сприймання.

Обладнання: коректурні проби — по одному рядку на різні варіанти.

Інструкція: «Зараз я тобі покажу малюнок, ти його розглянеш, а потім даси відповідь на деякі запитання».

Хід дослідження:

1. Які предмети ти бачиш?
2. Скільки їх — полічи.
3. Опиши, будь ласка, ці предмети. (Що це? Зображення однакові чи ні? Якщо зображені живі істоти, то які вони? Який у них настрій?)
4. Чим відрізняється № 3 від № 4?
5. Скільки малюнків ти бачиш? Полічи. 1 -й варіант — свинок з одним вушком?
- 2- й варіант — дівчаток з білим бантиком?
- 3- й варіант — дівчаток з чорним волоссям?
- 4- й варіант — козенят з одним ріжком?
6. На скільки більше малюнків ти бачиш?
- 1- й варіант — свинок з одним вушком, ніж з двома?

2- й варіант — дівчаток з білим бантиком, ніж з чорним?

3- й варіант — дівчаток з чорним волоссям, ніж з білявим?

4- й варіант — козенят з одним ріжком, ніж з двома?

Завдання 2.

Мета: з'ясувати рівень здатності до розуміння причинно-наслідкових зв'язків у наочній ситуації, образно-логічного мислення; виявити здатність дитини побачити ідентичність форм, тобто сформованість перцептивного аналізу і порівняння.

Обладнання: два однакові кораблики, вирізані з картону, один з яких суцільний, а другий — у вигляді набору деталей, серед яких є й зайві.

Інструкція: «Розглянь уважно кораблик і фігурки, які лежать поруч. З них добери ті, з яких можна скласти такий самий кораблик, склади його».

Можливі такі форми допомоги: пропозиція приміряти деталі; пропозиція перевірити правильність виконаного завдання та виправити помилки, якщо вони є; схвалення правильних дій.

Хід дослідження: Демонструється малюнок.

Загальне оцінювання результатів 2.3 завдання 1,2

Високий рівень 9-12 балів	Повна відповідь без помилок	2 бали
Середній рівень 4-6 балів	Відповідь часткова чи з помилками	1 бал
Низький рівень 0-3 балів	Відповідь неправильна або немає відповіді	0 балів

Зорове сприймання.

Мета: визначити рівень розвитку зорового аналізу й синтезу, сформованості процесу сприймання — здатності впізнавати предмети, по-

різному зображенні в просторі, різноманітні форми, розміри; виявити особливості уваги дитини — стійкість, переключення, довільність; визначити рівень загальної обізнаності дитини, її знання про предмети, зображені на малюнку.

Обладнання: картки з намальованими предметами, які накладені один на одного й належать до певної групи (по 7 предметів):

- 1- й варіант — одяг;
- 2- й варіант — посуд;
- 3- й варіант — засоби гігієни;
- 4- й варіант — фрукти.

Інструкція: «Мені потрібна твоя допомога. У видавництві, замість того, щоб на кожній картці зобразити окремий малюнок, зробили плутанину. Розглянь уважно малюнки й допоможи розібратися, що тут намальовано».

Хід дослідження

1. Назви всі предмети, які ти бачиш на малюнку.
2. Як їх назвати одним словом?

2.5 .Мислення, мовлення.

Завдання 1.

Мета: визначити рівень здатності до розкриття причинно-наслідкових зв'язків у наочно зображеній ситуації; виявити особливості уваги дитини — стійкість, переключення, довільність; визначити рівень сформованості процесу сприймання, тобто здатності впізнавати предмети, по-різному зображені в просторі, різноманітні форми, розміри: з'ясувати особливості мовленнєвого розвитку — словниковий запас, граматичну правильність оформлення

висловлювань, активність мовлення (самостійність висловлювань чи завдяки стимуляції).

Обладнання: серія, що складається з 4-х малюнків за певною послідовністю (за змістом):

1- й варіант— «Розумний зайчик»;

2- й варіант — «Кмітлива жабка».

Інструкція: «Розглянь уважно малюнки й виконай те, що я тобі запропоную».

Хід дослідження

1. Розклади малюнки послідовно.
2. Розкажи по порядку, що намальовано на картинках.
3. Хто виявився героєм твоєї розповіді: 1 -й варіант — зайчик; 2-й варіант — жабка.

Завдання 2

Мета: визначити здатність дитини сприймати на слух, розуміти й розкривати причиново-наслідкові зв'язки в оповіданні з підтекстом; з'ясувати рівень сформованості словесно-логічного мислення, навички оперування виключно словесним матеріалом — певними поняттями, уявленнями, що виникають на основі сприймання словесного матеріалу.

Обладнання: стимульний матеріал — оповідання Л.Толстого «Вовк і Коза».

Інструкція: «Зараз я прочитаю невеличке оповідання, ти його уважно послухай».

Хід дослідження:

Вовк і Коза

Вовк бачить — Коза пасеться на горі і не можна йому до неї дістатися, він їй і каже: «Зійшла б ти вниз, тут і місце рівніше, і трава тобі для їжі набагато солодша». А Коза і каже: «Не для того ти, Вовче, мене вниз кличеш, ти не про мою, а про свою їжу дбаєш».

Після прочитаного дитині пропонується відповісти на запитання.

1. Навіщо Вовк кликав Козу?

Якщо відповідь на перше запитання виявляє недостатнє розуміння підтексту, то дитині ставляться допоміжні запитання: «Що їсть вовк?», «Що їсть коза?».

2. Як Коза здогадалась, що Вовк хоче її з'їсти?

Загальне оцінювання 2.4. завдання 1, 2

Рівень	Завдання 1	Завдання 2	Загальний рівень
Високий	Високий рівень Середній рівень	Високий рівень	4 бали
		Середній рівень	3 бали
		Високий рівень	3 бали
Середній	Середній рівень Низький рівень Високий рівень Низький рівень	Середній рівень	2 бали
		Низький рівень	1 бал
		Середній рівень	1 бал
		Низький рівень	1 бал
		Високий рівень	1 бал
Низький	Низький рівень	Низький рівень	0 балів

Пам'ять.

Завдання 1.

Мета: здійснити оцінювання короткочасної слухової пам'яті дитини.

Обладнання: бланк з варіантами наборів слів (10 слів), які необхідно запам'ятати й відтворити за вказівкою, не обов'язково зберігаючи послідовність.

Інструкція: «Зараз я прочитаю тобі слова. Постарайся запам'ятати їх».

Хід дослідження

1- й варіант — стіл, калина, крейда, слон, парк, нога, рука, хвіртка, вікно, бак;

2- й варіант — клас, малина, парта, дуб, грак, лапа, хвіст, вікно, двері, сік;

3- й варіант — двір, ялина, дошка, дріт, лист, вухо, голова, ваза, рушник, тин;

4- й варіант — міст, дитина, крейда, тир, ряс, хмара, вода, сукня, ранок, дощ.

А тепер повтори, будь ласка, слова, які ти запам'ятав), можна не по порядку.

Завдання 2.

Мета: здійснити оцінювання обсягу смислової пам'яті.

Обладнання: бланк з варіантами наборів з 5 пар слів, що об'єднані за змістом, які необхідно запам'ятати й відтворити за вказівкою, не обов'язково зберігаючи послідовність.

Інструкція: «Зараз я прочитаю тобі пари слів, які товаришують між собою, постарайся запам'ятати їх».

Хід дослідження

1- й варіант плескіт — вода; стіл — обід; міст — ріка; гривня — копійка; ліс — ведмідь;

2- й варіант чашка — блюдце; спідниця — кофта; нота — мелодія; книжка — сторінка; альбом — олівець;

3- й варіант машина — дорога; хмара — дощ; ванна — мило; корабель — море; парта — учень;

4-й варіант гніздо — пташка; шапка — голова; рушник — руки; каструля — борщ; зоопарк — лисиця.

А тепер я називатиму одне слово з пари, а ти — друге.

Шкала оцінювання завдання 1,2

Рівень	Завдання 1	Завдання 2	Загальний рівень
Високий	Високий рівень Високий рівень Середній рівень	Високий рівень Середній рівень Високий рівень	4 бали
			3 бали
			3 бали
Середній	Середній рівень Середній рівень Низький рівень Високий рівень Низький рівень	Середній рівень Низький рівень Середній рівень Низький рівень Високий рівень	2 бали
			1 бал
			1 бал
			1 бал
Низький	Низький рівень	Низький рівень	0 балів

Образні уявлення.

Завдання 1.

Малювання людини.

Мета: діагностувати розвиток перцепції, сенсомоторної координації; встановити рівень психічного розвитку дитини.

Обладнання: папір для малювання, олівець.

Інструкція: «Візьми цей аркуш паперу і намалюй людину (чоловіка)».

Хід дослідження:

Якщо дитина говорить, що не вміє малювати, її треба підбадьорити, разом з нею пригадати, що є в людини, а потім запропонувати малювати людину поступово, як пригадували. Наприкінці обов'язково запитати: «Ти намалював усе, що потрібно?».

Завдання 2.

Змальовування групи точок.

Мета: з'ясувати рівень психічного розвитку дитини, здатності до наслідування, до тонких рухових координацій.

Обладнання: папір для малювання, олівець.

Інструкція: «Перед тобою на аркушику намальовані крапки. Спробуй їх перемалювати».

Хід дослідження:

Дитина повинна відтворити певний порядок розташування крапок.

Завдання 3.

Змальовування писемного тексту.

Мета: з'ясувати рівень психічного розвитку дитини, здатності до наслідування; до тонких рухових координацій.

Обладнання: аркуш паперу з реченням, яке потрібно скопіювати, олівець.

Інструкція: «Поглянь, що тут написано. Ти ще не вмієш писати, але спробуй. Уважно подивись, як це написано, й напиши те саме, або перемалюй».

Хід дослідження

Дитина повинна відтворити зразок.

Під час оцінювання враховується:

- наявність основних частин тіла людини: голови, тулуба, ніг, рук, очей, рота, носа;

- наявність другорядних деталей: шиї, волосся, пальців, одягу, взуття;

- спосіб зображення:

високий рівень — зображення тулуба, рук, ніг двома рисками (так, що видно товщину);

низький рівень — зображення тулуба, рук, ніг однією рисою.

Високий рівень	Якщо зображені всі 7 основних частин, не менше ніж 3 другорядні деталі, високий рівень за способом зображення	2 бали
Середній рівень	Якщо зображено 6, чи 5, чи 4 основних частини. 1- й варіант — зображені 3 другорядні деталі, не враховуючи спосіб зображення	1 бал
	2- й варіант — зображені 2 другорядні деталі й хоча б 1 деталь, намальована двома рисками	1 бал
Низький рівень	Якщо зображено менше ніж 5 основних деталей, не враховані другорядні деталі, не врахований спосіб зображення	0 балів

Комплексна корекційна-розвиткова програма для дітей з порушеннями мовлення

Організація корекційної роботи та структура занять: індивідуальна або групова (група до 2-4 дітей), кількість занять 2 на тиждень. Тривалість занять залежить від кількості дітей у групі - від 35 до 45 хв.

Корекційна робота може бути реалізована не лише в груповій формі а також і через індивідуальні заняття (з невеликими корективами: тривалість заняття може зменшуватися до 20-25 хв, може бути змінено кількість та підбір вправ в залежності від індивідуальних особливостей дитини).

Дана корекційна програма є оптимальною для роботи з дітьми даної категорії, так як має вар'їативну складову і містить комплекс необхідних вправ та завдань, які охоплюють пізнавальну сферу, мотиваційну, емоційну та комунікативну, що є необхідною умовою для гармонійного розвитку.

Заняття побудовані з урахуванням особливостей розвитку дітей.

Обов'язковою умовою корекційної роботи є участь кожної дитини у кожній грі чи вправі, жодна дитина не має бути обділена увагою. Під час виконання завдань не треба сварити дитину за неправильні дії, обов'язково потрібно знайти за що можна було б похвалити: активність, старанність.

Необхідно уникати примусу, якщо діти відволікаються, помиляються. Це означає, що вони просто втомилися і тому краще переключити їхню увагу, дати їм можливість відпочити.

Тематичне планування корекційно – розвивальних занять для дітей із порушенням мовлення.

№ п/п	Мета заняття	Зміст роботи
1	Формування елементарного	Методика « Знайди відповідність»

	теоретичного мислення	
2	Формування елементарного теоретичного мислення.	Вправа «Засели фігури в будинки» (класифікація за кольором, формою, розміром).
3	Удосконалення репродуктивного, логічного, наочно-образного, вербально-логічного, просторово-часового мислення.	Вправи «Знайди предмети за формою» «Що зайве?» (набір тематичних малюнків) «Художник помилився» (серія малюнків) З обов'язковим проговорюванням власних дій.
4	Розвивати вміння узагальнювати групи предметів за видно- родовими ознаками.	Вправи «Віднайди відповідність», «Хто де живе?». З обов'язковим приговорюванням власних дій
5	Оптимізація роботи аналізаторів на основі міжпівкульної діяльності.	Формувати здатність діяльності аналізаторів та міжпівкульної взаємодії.
6	Розвиток предметного зорового, кольорового зорового, зорово- просторового мислення.	За допомогою серії сюжетних картинок із відображенням часо- просторових відношень створювати єдиний сюжет, скласти зв'язну розповідь за ним.
7	Розвиток довготривалої , оперативної зорово-предметної, слухомовленневої пам'яті	Переказ невеличких текстів.
8	Розвиток довільної слухової та зорової уваги	Вправи « Муха», « Літає не літає», « Намалюй за зразком».
9	Розвиток понять, суджень, умовиводів.	Формувати вміння здійснювати прості умовиводи на основі сюжетних малюнків. З обов'язковим приговорюванням власних дій.
10	Розвиток понять, суджень, умовиводів.	Формувати вміння висловлювати стверджувальні чи заперечливі судження
11	Розвиток понять, суджень, умовиводів.	Формувати вміння робити умовиводи від загального до конкретного і навпаки (Якщо сосна вища за ялинку, то ялинка нижча за сосну).
12	Розвиток алгоритмів,узагальнених способів мисленневої діяльності	Формувати вміння свідомо обирати відповідні формули мовленневого етикету у спілкуванні з людьми різного віку, статі, статусу, родинних стосунків.

13	Розвиток аналітико-синтетичної діяльності	Формування вміння відтворювати серії рухів (за зразком, вербальною інструкцією)
14	Розвиток предметного зорового, кольорового зорового, зорово- просторового сприйняття.	Формування вміння запам'ятовувати та перелічувати голосні звуки (6) та букви на їх позначення (10)
15	Розвиток довільного осмисленого, мимовільного запам'ятовування, заучування, зберігання, впізнавання, відтворювання та пригадування.	Формування вміння запам'ятовувати та формувати видо-родові узагальнення «електроприлади», «пішоходи», «складові вулиці».
16	Розвивати правильно промовляти окремі звуки, склади, слова, словосполучення, речення з урахуванням скоригованих звуковимовних навичок.	Виконання вправ «Кулька», «Вітерець і листочки», «Чарівна скринька», «Вітерець і вітрильник».
17	Розвиток номінативної, пізнавальної, регулюючої функції мовлення.	Формування вміння запам'ятовувати слова на позначення самостійних частин мови сполученням основ (пішки + ходити = пішохід, хліб + булка = хлібобулочний)
18	Розвиток фонематичного, і писемного мовлення.	Запам'ятовування ряд слів, за завданням педагога називає тільки ті з них, які починаються на певний звук.
19	Розвиток фонематичного, і писемного мовлення та вміння запам'ятовувати прослуханий текст.	Одноразове слухання віршованих мініатюр, коротких текстів з подальшим вмінням давати відповіді відповідно тексту.
20	Розвиток графічних вмінь	Виконання вправи «Домалюй за зразком» з дотриманням пропорцій, вказаної кольорової гами та просторового розташування елементів
21	Розвиток конструктивно-просторових вмінь.	Виконання вправи «Розклади за зразком», «Розклади по пам'яті» із запропонованих фігур та їх частин

		різного кольору та величин відбирати потрібні та викласти предметну (сюжетну) картинку аналогічну запропонованій
22	Розвиток вербально – логічного мислення.	Формування вміння класифікувати предмети за групами, називаючи кожен узагальнюючим словом. Завершувати розпочатий сюжет, відновлювати пропущений (-і) фрагмент (-и) сюжету, спираючись на зміст прочитаного тексту.
23	Розвиток вербально – логічного мислення.	Формування вміння переказувати невеличкі тексти з використанням навідних питань зорових опор, алгоритмів.
24	Розвиток логічного мислення.	Формувати вміння продовжувати логічний ланцюжок, додаючи потрібне предметне зображення із запропонованих (ціле яблуко → яблуко надкушене → пів'яблука → недогризок).
25	Розвиток логічного мислення.	Формувати вміння розв'язувати логічні задачі, по можливості пояснює власний хід думок (У тварини 2 праві ноги, 2 ліві ноги, 2 ноги спереду, 2 – позаду. Скільки ніг у тварини? Хто це міг бути?).
27	Розвиток мислинневих операцій абстрагування.	Формування вміння вписувати слова за алфавітом, абстрагуючись від інших ознак, підбір спільнокорневих слів, вміння розуміти та може пояснити їх значення.
28	Розвиток мислинневих операцій аналізу.	Формування вміння аналізувати цілісні предмети (їх зображення) та окремі складові, написані (почуті) слова.
29	Розвиток мислинневих операцій аналізу.	Формування вміння аналізувати написане слово, виділяти орфограму, коментує правильне написання слова відповідно до вивченого правила (з опорою на зразок, з допомогою педагога).
30	Розвиток розуміння негативних та позитивних емоцій.	Виконання вправ «Вгадай емоцію», «На що схожа емоція», «Вправа тренуємо емоції».

31	Розвиток вміння визначати можливі причини гарного та поганого настрою.	Виконання вправи « Визнач емоцію за уривком казки»
32	Розвиток вміння відтворювати емоції	Виконання вправи « Дзеркало» « Підбери емоцію».
33	Розвиток вміння називати передати , перетворювати та відтворювати емоційний стан.	Формування вміння відтворювати свій емоційний стан за допомогою кольорів, форм, звуків, рухів (на папері, у предметах ліплення чи аплікації, при роботі з піском).
34	Розвиток вміння називати передати , перетворювати та відтворювати емоційний стан.	Формування вміння відтворювати свій емоційний стан за допомогою кольорів, форм, звуків, рухів (на папері, у предметах ліплення чи аплікації, при роботі з піском).

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, _____ Сичова Єлизавета Ігорівна, _____ учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
 - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
- надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
- не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
- своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
- не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
- підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
- поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
- не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
- відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
- запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
- не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
- не підроблювати документи;
- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

(дата)

(підпис)

Сичова Єлизавета
(ім'я, прізвище)